

Monika Mularska-Kucharek
Wiceprezes Fundacji
Science Watch Polska
monika.kucharek@sciencewatch.pl

Naukowcy mogą liczyć na pomoc Rzecznika Praw Obywatelskich

Jak wynika z analizy dokumentacji dostarczonej przez pokrzywdzonych zgłaszających się po pomoc do Fundacji, wielu z nich skierowało swoją prośbę o interwencje do Rzecznika Praw Obywatelskich, wskazując na nieprawidłowości w postępowaniach awansowych i na brak adekwatnych działań przez Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów. Osoby te szukały wsparcia w instytucji stojącej na straży przestrzegania praw obywatelskich z poczucia bezradności w zderzeniu z patologicznymi mechanizmami świata akademickiego.

Wyprzedzając komentarze tych, którzy chcieliby sprowadzić opisywane działania pokrzywdzonych osób do „domagania się uzyskania awansu naukowego”, zapewniamy, że z treści kilkunastu pism przeanalizowanych przez Fundację, wyłaniają się zupełnie odmienne intencje. Pokrzywdzone osoby oczekują przede wszystkim prowadzenia postępowania awansowego, bez względu na jego wynik, z poszanowaniem prawa, obowiązujących regulacji i dobrych obyczajów w nauce, a także z poszanowaniem dóbr osobistych osób w postępowaniach awansowych. Mają do tego niezbywalne prawo, jak każdy obywatel tego kraju, a jeśli te prawa są naruszane, mają prawo domagać się interwencji w respektowaniu tychże praw, szczególnie od instytucji, które są do tego powołane. Niestety w środowisku naukowym wszelkie próby obrony swoich praw, nawet w przypadku ewidentnych naruszeń, takich jak niszczenie nagrań, głosowanie bez zapoznania się z materiałem dowodowym, uniemożliwienie zapoznania się z dokumentacją postępowania, i inne, nie są pozytywnie odbierane. Często próby interwencji w przypadku nieprawidłowości są traktowane jako naruszenie status quo, i osoba występująca w obronie swoich praw nie ma szans na uzyskanie stopnia czy tytułu. Dlatego naukowcy poszukujący wsparcia u Rzecznika Praw Obywatelskich bardzo cenią sobie uzyskiwaną pomoc, która w wielu przypadkach przynosi pozytywny rezultat. Wynika to zarówno z dokumentów, którymi dysponuje Fundacja, jak i pisma Rzecznika Praw Obywatelskich, które otrzymaliśmy w odpowiedzi na wniosek o udzielenie informacji publicznej w sprawie zakresu pomocy udzielanej ludziom nauki.

W odpowiedzi na pytanie Fundacji dotyczące liczby interwencji zgłoszonych do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z nieprawidłowościami w postępowaniach awansowych na uczelniach wyższych i w placówkach naukowych w ciągu ostatnich 10 lat, Rzecznik poinformował, że wpłynęło 38 skarg dotyczących tych postępowań¹.

Co istotne, w związku z powzięciem wątpliwości, co do zgodności z prawem działań podejmowanych w postępowaniach awansowych, Rzecznik wszczął postępowanie wyjaśniające w 27 sprawach. W pozostałych (11 spraw) RPO porzekał na wyjaśnieniu Skarżącym, że nie dostrzegł naruszenia ich praw i wolności bądź sprawy zostały odłożone ad acta w związku z ich niezpełnieniem przez Skarżących.

Zgłoszone Rzecznikowi skargi dotyczyły następujących kwestii:

- wadliwie sporządzonych recenzji (zarówno na etapie postępowania przed radą wydziału, jak i Centralną Komisją do Spraw Stopni i Tytułów),
- stronniczości i niekompetencji recenzentów, w tym też powołania jako recenzentów osób niespełniających ustawowych wymagań,
- zniesławienia kandydata w recenzji,
- poświadczania nieprawdy w dokumentach wytworzonych w postępowaniu awansowym, fałszowanie ich i niszczenie,
- nieudostępnienie (zniszczenie) nagrania z posiedzenia komisji habilitacyjnej,
- stronniczości członków CKST i rady wydziału,
- ograniczenia kandydatom do stopnia dostępu do akt postępowania (zarówno na etapie postępowania przez radą wydziału, jak i CKST),
- ograniczenia prawa kandydata do czynnego udziału w postępowaniu,
- przewlekłego prowadzenia spraw przez CKST i rady wydziału/rady naukowe,
- braków decyzji wydawanych przez organy I i II instancji (m.in. nie odniesienie się do całości argumentacji Skarżącego, trudności z ustaleniem, w oparciu o jaki materiał CKST podjęła decyzję),
- konstytucyjności art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 ze zm.; dalej jako: u.s.n.),

---

¹ Stan na 30.10.2019 r.

- zgodności z prawem przepisów nakładających na osobę otwierającą przewód habilitacyjny obowiązek uzyskania od wszystkich autorów pracy zbiorowej oświadczenia o ich wkładzie w pracę,

- dokonania oceny merytorycznej wniosku kandydata do tytułu profesora przez CKST,
- nieistnienia mechanizmów służących kontroli zgodności działalności CKST z zasadami etycznymi i zasadami współżycia społecznego,

- nienależnie naliczonych opłat w przewodzie doktorskim,
- rozpowszechniania przez członków komisji informacji o plagiacie rzekomo popełnionym przez doktorantkę, mimo że postępowanie w tej sprawie było w toku,

- niewywiązywania się promotora z jego obowiązków,
- wątpliwości dotyczących wykładni przepisów dotyczących otwarcia przewodu,
- krytycznej oceny nowych postępowań awansowych
- dyscyplin, w których dopuszczalna jest habilitacja,
- zakończenia postępowania przed radą wydziału bez podjęcia uchwały kończącej postępowanie,

- wątpliwości dotyczących oceny artykułu będącego podstawą otwarcia przewodu (uznano, że przedstawiony przez kandydata artykuł nie spełnia wymagań ustawowych),

- nieprawidłowości dot. doręczenia uchwał przez radę wydziału,
- zasadności odmowy nadania stopnia mimo pozytywnych recenzji,
- wprowadzenia przez uczelnię pozaustawowych wymagań dla osoby, chcącej złożyć wniosek o wszczęcie postępowania habilitacyjnego,

- nierekomendowania Skarżącego do stopnia naukowego przez komisję habilitacyjną mimo pozytywnego wyniku głosowania,

- przygotowania dwóch znacznie różniących się dokumentów dokumentujących przebieg posiedzenia komisji habilitacyjnej,

- błędnej interpretacji CKST dot. kryteriów umożliwiających uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie wymogu określonego w art. 26 ust. 1 pkt 3 lit. b u.s.n.,

- ograniczenia praw doktoranta z uwagi na osobę promotora, która budziła wątpliwości w środowisku naukowym (przesunięcie terminu obrony z uwagi na zapowiedź niepojawienia się na posiedzeniu członków komisji habilitacyjnej),

- niemożności uchylenia się przez pracownika naukowego od obowiązku bycia promotorem doktoranta,

- procedowania przez radę wydziału mimo zawieszenia postępowania,
- nierespektowania wniosku o cofnięcie wniosku o nadanie stopnia naukowego,
- rozpowszechniania nieprawdziwych informacji o kandydacie do stopnia naukowego,
- zamieszczenia negatywnej recenzji na stronie internetowej wydziału przed przygotowaniem pozostałych recenzji,
- udziału w głosowaniu rady wydziału osób nieuprawnionych,
- nieprawidłowości w prowadzeniu akt sprawy.

Należy podkreślić, iż w wyżej opisanych sprawach Rzecznik kierował wystąpienia do:

- Przewodniczącego i Zastępcy Przewodniczącego CKST,
- Władz uczelni (Dziekanów i Rektorów),
- Właściwych w sprawie Prokuratur,
- Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego,
- Dyrektora Departamentu Szkolnictwa Wyższego w MNiSW,
- Zastępcy Dyrektora Centrum Oceny Administracji, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.

Na uwagę zasługuje fakt, że Rzecznik przystąpił do jednego postępowania sądowego, które dotyczyło nienależnie naliczonych opłat w przewodzie doktorskim.

Jak się okazuje, interwencje podejmowane przez Rzecznika były w wielu przypadkach skuteczne. W wyniku podejmowanych przez RPO działań: jedna z uczelni wycofała pozew, w którym żądała nienależnych opłat od kandydata do stopnia; Skarżącemu umorzono opłatę naliczoną bezpodstawnie w postępowaniu awansowym; zgodnie z żądaniem Skarżącego zmieniono jednostkę prowadzącą postępowanie awansowe; doktorantowi umożliwiono obronę rozprawy doktorskiej (obrona była blokowana z uwagi na zachowanie członków komisji). Ponadto, w wyniku działań RPO, rady wydziałów oraz CKST częściowo uwzględniały zgłoszone przez RPO wątpliwości, m.in. zawieszając postępowanie awansowe, udzielając wyjaśnień Skarżącym dot. kwestii zgłoszonych przez nich w pismach, które pozostawały bez odpowiedzi czy umożliwiając im zapoznanie się z aktami spraw. W kierowanych do RPO odpowiedziach, organy przedstawiały także uzasadnienie podejmowanych działań, które nierzadko były nieznane Skarżącym. Oprócz tego Skarżący byli informowani o wykładni obowiązujących przepisów i przysługujących im prawach.

Trzeba podkreślić, że naukowcy, szczególnie w postępowaniach awansowych, są całkowicie bezradni w starciu z systemem. Akademicy, którzy zasiadają we władzach czy organach uczelni czują się praktycznie bezkarni, wyjęci spod odpowiedzialności. Dlatego

pozwalają sobie na liczne nieprawidłowości, wbrew prawu i zasadom współżycia społecznego, wbrew zasadom etyki. Stoją za nimi wadliwe regulacje dotyczące przewodów doktorskich, postępowań awansowych, konkursów i innych, które nie przyznają, albo przyznają w stopniu niedostatecznym ochronę słabszej stronie, jaką niewątpliwie jest ubiegający się o tytuł czy stopień. Dlatego praca Rzecznika Praw Obywatelskich pozostaje nieoceniona. Niemniej smutne jest to, że uczelnie i jej organy, które powinny stać na straży praworządności i świecić przykładem, często czują się ponad prawem i w sposób rażący prawo to lekceważą. Warto przytoczyć w tym miejscu uzasadnienie wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego, w którym czytamy: **"Uniwersytet i jego organy powinny zatem stanowić wzór prawidłowego, praworządnego postępowania (...). Taka postawa pozwala bowiem kształtować autorytet potrzebny dla odpowiedniego kształcenia studentów i realizacji przez uczelnie funkcji społecznej odkrywania i przekazywania prawdy (wyrok NSA z dnia 21 października 2016 r. (sygn. akt I OSK 357/15, orzeczenia.nsa.gov.pl).**